

Aleksandra Kuczyńska-Zonik

Litwa: przygotowania na falę emigracji politycznej z Białorusi

Litwa przygotowuje się na wzrost liczby obywateli białoruskich ubiegających się o azyl na jej terytorium. Mimo że do tej pory nie było wielu przypadków osób starających się o uzyskanie tego statusu, Litwa ma już doświadczenie w kwestii przyjmowania emigrantów politycznych z Rosji i Ukrainy. Dotychczasowe działania tego państwa potwierdzają jego głębokie zaangażowanie w procesy demokratyzacji w Europie Wschodniej oraz pomoc osobom, które z powodów politycznych zostały zmuszone do opuszczenia własnego kraju. W ten sposób Litwa liczy na poprawę bezpieczeństwa w regionie oraz wzmocnienie swojej pozycji na arenie międzynarodowej.

Liderka białoruskiej opozycji na Litwie. 11 sierpnia litewskie MSZ poinformowało, że liderka zjednoczonej opozycji Białorusi Swiatłana Cichanouska, która odmówiła uznania zwycięstwa Alaksandra Łukaszenki w wyborach prezydenckich (9 sierpnia 2020 r.) oraz wezwała go do przekazania urzędu, pod naciskiem białoruskich władz i w obawie o swoje bezpieczeństwo udała się na Litwę. Dzięki litewskiej wizie Cichanouska może przebywać w tym państwie przez rok bez żadnych ograniczeń. Wraz z nią znajduje się tam Maryja Moroz, szefowa jej sztabu wyborczego, która została wcześniej zatrzymana przez pracowników białoruskiej milicji. Według ministra spraw zagranicznych Litwy Linasa Linkevičiusa wyjazd Cichanouskiej z Białorusi może ułatwić Łukaszence walkę z opozycją i dalszą konsolidację władzy. Z drugiej jednak strony może się on paradoksalnie przyczynić do wzrostu frustracji społeczeństwa i jako symbol walki podnieść morale obywateli.

Do tej pory nie było wielu przypadków ubiegania się przez przedstawicieli białoruskiej opozycji o azyl na Litwie. Według danych Departamentu Migracji na Litwie zezwolenie na pobyt posiada obecnie ponad 21,1 tys. obywateli Białorusi, z których pięciu otrzymało azyl (w ciągu ostatniej dekady Litwa udzieliła azylu łącznie 55 osobom z tego państwa). Emigracja polityczna nie miała więc charakteru masowego, jednak w obecnych okolicznościach, w tym brutalnego tłumienia masowych protestów, aresztowań i eliminowania potencjalnych konkurentów politycznych na Białorusi, liczba osób starających się o azyl na Litwie może znacząco wzrosnąć.

Minister spraw wewnętrznych Litwy Rita Tamašunienė spotkała się z przedstawicielami Departamentu Migracji i Straży Granicznej oraz Policji w celu omówienia bieżącej sytuacji i możliwości pomocy Białorusinom przybywającym na Litwę. Odpowiednie służby zapewniły o gotowości w przypadku ewentualnych napięć na granicy z południowym sąsiadem. Zgodnie z procedurą ustanowioną na Litwie azyl może przybierać dwie formy: uchodźstwo lub ochronę uzupełniającą. Status uchodźcy jest przyznawany osobie ubiegającej się o azyl, która ze względu na rasę, narodowość, religię, przynależność do określonej grupy społecznej lub przekonania polityczne może być narażona na prześladowania w miejscu zamieszkania. Dodatkową ochroną obejmuje się natomiast osobę wnioskującą o azyl, która nie jest narażona na prześladowania z wyżej wymienionych powodów, ale której grozi niebezpieczeństwo, kara śmierci lub zagrożenie wolności, zdrowia lub życia ze względu na działania wojenne.

Rząd Litwy podjął decyzję o zniesieniu ograniczeń odnośnie do przekraczania granicy przez Białorusinów w warunkach pandemii COVID-19 „w celach humanitarnych”. Premier Litwy Saulius Skvernelis zapewnił również o przygotowaniu dla potencjalnych uchodźców pomieszczeń, w których mogliby zostać odizolowani zgodnie z wymogami ochrony w okresie kwarantanny. Szczegółowe informacje mają zostać podane w najbliższym czasie.

Reakcja Litwy na wydarzenia w Białorusi. Litwa była jednym z państw, które jako pierwsze w Europie Środkowej wyrażało zaniepokojenie doniesieniami o sytuacji na Białorusi. W lipcu litewskie MSZ wydało oświadczenie, w którym apelowało do przywódców Białorusi o zapewnienie bezpiecznych, wolnych i uczciwych wyborów, uwolnienie wszystkich zatrzymanych (w okresie przedwyborczym i po wyborach zatrzymano kilkaset osób

„ze względu na aktywny udział w działaniach zbiorowych poważnie zaburzających porządek publiczny”) oraz zagwarantowanie podstawowych wolności i praw człowieka. W sierpniu, wraz z ministrami spraw zagranicznych państw nordyckich oraz Łotwy i Estonii, Litwa wezwała władze białoruskie do zaprzestania prześladowań przeciwników politycznych. Ponadto razem z państwami Trójkąta Lubelskiego („Komentarze IEŚ”, nr 236). wyraziła zainteresowanie nawiązaniem dialogu i współpracą w oparciu o wartości demokratyczne (wcześniej Litwa wydała podobne oświadczenia wspólnie z Polską) („Komentarze IEŚ”, nr 234). Zapewniła również o pomocy obywatelom Białorusi.

W czasie rozmowy telefonicznej z przewodniczącym Rady Europejskiej Charlesem Michelelem prezydent Gitanas Nausėda zadeklarował, że Litwa jest gotowa do podjęcia roli mediatora w rozwiązaniu kryzysu na Białorusi, zarówno ze względu na historyczno-kulturową bliskość, sąsiedztwo, jak i dotychczasowe doświadczenia w pomocy opozycjonistom z Rosji i Ukrainy. Tym samym zapewnił o możliwości zainicjowania działań na szczeblu dyplomatycznym (w opinii prezydenta rolę mediatora mogłyby odegrać wspólnie Litwa, Łotwa, Polska i Ukraina). Trzypunktowy plan miałby objąć: 1. zaprzestanie użycia siły wobec mieszkańców na Białorusi i uspokojenie sytuacji; 2. uwolnienie zatrzymanych oraz 3. wznowienie dialogu władz ze społeczeństwem. Efektywność mediacji będzie jednak zależała od gotowości władz Białorusi do rozwiązania problemu oraz oczekiwania opozycji co do przyszłej sytuacji w tym państwie. Nausėda nie wyklucza również nałożenia sankcji na Białoruś na szczeblu unijnym lub krajowym.

Kierunek – Litwa. Litwa, podobnie jak Łotwa i Estonia, jest atrakcyjna dla Białorusinów głównie ze względu na bliskość geograficzną oraz znajomość języka rosyjskiego wśród mieszkańców regionu. Przyciąga także sprawnym systemem administracji państwowej oraz przyjaznym wobec przedsiębiorców otoczeniem prawno-regulacyjnym (Litwa zajęła 11. miejsce na 190 państw w rankingu *Doing Business 2020* Banku Światowego, co oznacza wzrost pozycji w stosunku do lat ubiegłych), systemem prawnym, standardami życia, przystępnymi cenami oraz bliskością kulturową (mentalną) mieszkańców.

Emigranci polityczni poszukują na Litwie swobód ekonomicznych i politycznych, wolności do rozwoju własnej działalności oraz działań społecznych. Otrzymują szereg praw społecznych i politycznych w państwie przebywania. Na Litwie status emigranta politycznego ten zezwala na stały pobyt, który w rezultacie oznacza nadanie praw przysługujących obywatelom Litwy, z wyjątkiem prawa do pracy w organach państwowych, służby w armii, prawa do głosowania (czynnego i biernego) w wyborach parlamentarnych i prezydenckich. Władze udzielają im pomocy w zakwaterowaniu, znalezieniu pracy i nauce języka litewskiego.

Pomoc opozycji demokratycznej z państw Europy Wschodniej. Litwa niejednokrotnie potwierdziła zaangażowanie w procesy demokratyzacji w państwach Europy Wschodniej oraz pomocy emigrantom politycznym. Po 2014 r. oferowała azyl obywatelom Ukrainy. Władze Litwy uczestniczyły w organizacji pokazów filmowych, wystaw i dyskusji na rzecz demokratycznych wyborów w Rosji. Dla przykładu podczas jednego ze spotkań poświęconych pamięci Borysa Niemcowa minister spraw zagranicznych Litwy Linas Linkevičius powiedział, że zmarły tragicznie opozycjonista jest „symbolem walki o wolność nie tylko w Rosji, ale i na świecie”.

Ponadto przy poparciu wielu polityków litewskich oraz europejskich środowisk obywatelskich co roku w Wilnie ma miejsce Forum Wolnej Rosji – jedna z najważniejszych inicjatyw rosyjskich emigrantów politycznych w Europie, poświęcona sprawom emigracji rosyjskiej oraz kwestiom politycznym, gospodarczym i społecznym. Forum jest więc platformą międzynarodowej debaty dotyczącej Rosji i jej polityki zagranicznej, współpracy z UE, rozwoju ekonomicznego i społecznego oraz alternatywy dla systemu politycznego Putina.

Wnioski. Ze względu na uwarunkowania polityczne i społeczno-gospodarcze oraz bliskość geograficzną Litwa może być atrakcyjnym kierunkiem emigracji politycznej po ostatnich wyborach na Białorusi. Dotychczasowe zaangażowanie i pomoc udzielana dysydentom przez władze Litwy mogą zachęcić Białorusinów, którzy z różnych przyczyn zostali zmuszeni do opuszczenia miejsca zamieszkania i do przyjazdu do tego państwa. W konsekwencji Białorusini mogą być więc bardziej zainteresowani migracją na Litwę niż na Łotwę, do Estonii (gdzie odsetek mniejszości rosyjskojęzycznej jest znacznie większy) czy do Polski (której dotychczasowe wsparcie demokratycznej opozycji wschodnich sąsiadów nie było aż tak znaczące jak w przypadku Litwy).

Można spodziewać się, że przybywający na Litwę emigranci będą chcieli utrzymywać związki z Białorusią (o ile będzie to możliwe) i angażować się w działania na rzecz praw człowieka i wolnych wyborów. Ich wysiłki mogą być efektywne dzięki pomocy władz oraz społeczeństwa obywatelskiego w państwach UE.

Migracja opozycji białoruskiej może również wzmocnić międzynarodową pozycję Litwy jako lidera na rzecz walki o stabilność i demokratyzację państw w Europie Wschodniej. Tego typu działania służą nie tylko poprawie wizerunku, ale również kształtowaniu bezpieczeństwa i stabilności w regionie.